

ROMAN

Iida Turpeinen

Denizin

Canavarları

Fince
Aslından Çeviren
Özge Bauer

Doğadaki tüm varlıklar o kadar ihtiyatla evrimleşmiş,
o kadar büyüleyici bir şekilde çoğalıp doğanın üç
krallığı boyunca o kadar uygun şekilde desteklenmiş ki,
Yaratıcı'nın bunları insan için tasarladığı görünmektedir.
Her şey onun hizmetine sunulabilir. İnsan, aklıyla en vahşi
hayvanları evcilleştirir, en hızlı hayvanların izini sürer ve
onları yakalar ve hatta denizin gizli derinliklerinde saklı
olanlara bile erişir.

LINNAEUS, OECONOMIA NATURAE, 1749

53°3'55"N 158°37'32"E
KAMÇATKA YARIMADASI, RUSYA'NIN
UZAK DOĞUSU 1741

Bütün keşif gezileri bir fincan çayla başlar. Kaptan Vitus Bering fincanı doldurur ve bu çay hem ilahiyatçı hem doğa bilimci hem de tuhaf bir adam olan Georg Wilhelm Steller tarafından içilir. Kaptan bardağı doldurur, zira görevi bunu gerektirir. Görkemli imparator ona bir deniz yolu bulmasını, Asya'dan Amerika'ya bir rota çizmesini söylemiş ve Bering yola çıkmış. Yirmi yıl önce yola koyulmuş, kıyıdan ayrılmış ve keşfedilmemiş sulara doğru kuzeye yelken açmış, ancak sis devam etmiş, hava kötüleştirmiş, su kaynakları tükenmiş ve geri dönmüşler. Bering, Kamçatka Yarımadası'nın daha doğru bir haritasıyla geri dönmüş, gelelelim dünya haritasının üst köşesi boş kalmış ve I. Petro, Yeni Dünya'nın sınırının nerede olduğunu bilmeden bu dünyadan ayrılmış.

İmparator ölse de fikirler ölmez. Yeniden ve daha iyisi için çabalamalı. Çariçe Anna emri verir ve şimdi Avatça Körfezi'ne açılan iki gemi vardır: Svyatoi Pyotr ve Svyatoi Pavel, Aziz Petrus ve Aziz Pavlus. Yüz kişilik bir mürettebatı barındırabilen gemilerin yelkenlerini idare etmek için yirmi kişiye ihtiyaç duyulur. Etraflarına liman, barakalar, atölyeler ve derme çat-

ma barınaklar inşa edilmiştir. Gemiler dışında her şey kirli, küçük ve soğuktur.

Petersburg'daki yeni Bilimler Akademisi'nden kıymetli araştırmacılar, üç bilim insanı Büyük Kuzey Keşif Gezisi için seçilmişti. Cömertçe donatılmışlardı. Yanlarında altı asistan, altı kartograf, iki ressam ve on üç asker, bir çevirmen, bir doktor, bir teknisyen, bir davulcu, rehberler, kürekçiler ve hamallar vardı. Onlara yüzlerce ciltlik bilimsel bir kütüphane, dokuz bölmeli mekanizma, dört teleskop, beş usturlap, yirmi termometre, yirmi yedi barometre, iki yüz on altı at ve yüksek kaliteli Bordo şarap fıçıları vardı. Başkentten görkemli bir şölenle ayrıldılar; önlerinde önce sekiz bin millik Sibirya vardı, sonra da uçsuz bucaksız deniz.

Profesörlerin Yenisey'e varmaları beş yılı buldu. Uzun, çetin beş yıl ve henüz yolu yarılamamışlardı bile. Jakutsk'ta evleri alev alır, beraberinde numuneleri ve notları da yanar. Yılların emeği gökte kül olur ve herkes canından bezmeye başlar. Astronom etnografla tartışır, doğuya gittikçe durum daha da kötüleşir ve sonunda bir karara varılır. Profesörler Akademi'ye mektup yazarak görevlerinden azledilmelerini talep eder ve yanıt beklemek yerine atlarını batıya doğru çevirirler.

Kaptanın doğa bilimcileri eve dönmek üzere yola koyulurlar, ne var ki yolda Sibirya'nın sefaletinden etkilenmemiş gibi görünen bir bilim insanıyla karşılaşırlar. Tuhaf adam, pudraya ya da peruğa aldırmaksızın birasını ve simasını* aynı bardaktan

* Finlandiya'da özellikle bayramlarda içilen mayalandırılmış bal ve sudan yapılan bazen de kuru üzüm, limon ve esmer şekerle oluşturulan bir içecek. (ç.n.)

içer; yine de işinde yetkindir, Doğu'nun soğuğa dayanıklı otları ve kuşları hakkında donanımlı bir şekilde konuşur. Profesör Gmelin onların yerini alması için bir adam önerir ve Bering de yapması gerekeni yapar. Dostane ve otoriter bir mektup yazarak Georg Wilhelm Steller'i Avatša Körfezi limanında kendisini ziyaret etmeye davet eder.

Doğa bilimci, ilahiyatçı ve tuhaf adam Georg Wilhelm Steller sandalyesinde dimdik oturur. En iyi kıyafetlerini kuşanmıştır ama Sibiryâ'da geçirdiği dört yılda tarzı geride kaldığı için pek de söylenecek söz yoktur. Bir köpek kızıyla gelmiştir, içeride kuru kalmanın ve sıcak, demli bir fincan çay içmenin ne kadar iyi hissettirdiğini göstermemeye çalışır. Bilimler Akademisi Steller'i Kamçatka Yarımadası'ndaki hayvanları, bitkileri ve değerli kayaları incelemekle görevlendirmişti, ne var ki doğuda onun içine kor ateş düşmüştü. Bozkırları ve dağları görmüş, Baykal'ı kürek çekerek geçmişti. Şimdiyse daha da uzaklara gitmek istiyordu, Japonya'ya yelken açmak için izin başvurusunda bulunmuştu. Keşif yolculuğu keşif yolculuğudur, öyle değil mi, diye güler kaptan, bilim insanının kadehini doldurur ve Steller kadehi dudaklarına götürüp yudumlar.

Steller yola çıkmak için eşyalarını toplar, gelgelelim gecikmeler ve beklenmedik engeller vardır. Erzak deposunun yenilenmesi beklenenden uzun sürer; peksimetler limana giderken kaybolur, yedek koliler de ulaşmaz ve nakliyeden sorumlu Koryaklar* isyan eder; Sibiryâ'nın en ücra köşesine herhangi bir şeyi ulaştırmak zaman alırken nakliyeden sorumlu komutan

* C.N: Rusya'da bir halk.

Koleslov da işlerini hiç mi hiç kolaylaştırmaz. O, bugünün işini hep yarına bırakanlardandır, zira bugün kadeh kaldırmazsa olmaz ve Steller bekler, lanetler yağdırır, bekler ve yerli balıklar üzerine araştırmasını kaleme alır.

Steller beş aydır bekliyor. Nippon'un eşi benzeri görülmemiş türlerini inceleyerek geçirebileceği yirmi yavaş ve derbeder hafta geçer, fakat sonra uzun zamandır beklenen gün gelir çatar. Ekipmanlarının bir kısmı kayıptır ama daha fazla bekleyemezler, sonbahar fırtınaları kopmadan önce geri dönmek için yola çıkmaları gerekir ve Mayıs'ın yirmi dokuzunda gemiler uygun havayı beklemek üzere körfeze demir atar. Haziran'ın dördünde iyi bir rüzgâr çıkar ve Svjatoi Pyotr ile Pavel Alaska'ya doğru yelken açar.

Bahriyeli şampanya şişelerinin mantarlarını kapatır. Subayların yanakları tutkuyla parlar ki bu Bering'e yirmi yıl önce yolculuğa çıkarken kendi yüzündeki tutkuyu hatırlatır. Genç adamlar maceralarını anlatırken bilinmeyen toprakların zenginliklerini, kendi isimleriyle anılacak adaları, koyları ve dağları, aristokratların kızlarının, belki de Çariçe'nin gözlerindeki hayranlık ve saygıyı hayal ederler; gelgelelim Bering önlerindeki yalnız günleri, azalan yiyecek stoklarını ve hayatlarını kesin bir yıkımdan kurtarmak için dua ettikleri fırtınalı geceleri hatırlar. Son seferinde hayatının baharında bir adamdı fakat şimdi hayatının altmış yılının farkında; gençler kutlama yapsa da Bering ikinci kaptan Khitrov'un gözlerindeki gölgeyi görebiliyor. O da yirmi yıl önce oradaydı, neyin peşinde olduklarını biliyordu.

Kaptan partiden ayrılır. Kadeh kaldırmak istemez, rüzgâra, denize ihtiyacı vardır, güverteye tırmanır. Liman kıyıda zar zor görülür, arkasında Koryakskaya Sopka'nın zirvesi tüm ihtişamıyla körfezin üzerinde belirir. Manzara muhteşem, gün batımı harikuladedir ama Bering buna sırtını döner ve hayatının geri kalanını sıcak, konforlu odalarda geçirmeye karar verir.

Steller başarılı bir doğa bilimci olsa da centilmen değildir. Nürnbergli bir kanturun* oğlu şampanya içmeye davet edilmediği için işe koyulur, dalgaların taşıdığı deniz kuşlarını ve bitkileri not eder. Akıntıları izler, hesap kitap yapar ve kaptanı gördüğünde yanına koşar, gemiyi birkaç derece kuzeybatıya yönlendirmenin en iyi rota olacağına karar verdiğini söyler, gelgelelim kaptan uzaklaşan karaya bakmakta ve onu kulak vermiyormuş gibi görünmektedir.

Kıyıdan ayrılırlar ve sis gemiyi aşılmaz bir toprak örtüsüyle sarar. Sis sadece geçen bir deniz kuşunun çığlığıyla delinir, çiseleyen yağmur güverteyi ve kumaşları ıslatır, giysiler tene baskı yapar, ağır ve nemlidir ve hiçbir şey ısıyı içeride alıko- yamaz. Yedi gün boyunca devam eden nemli karanlık ama sonunda güneydoğudan esen bir rüzgâr çıkar ve sis dağılır. Güneşi görmek için güverteye çıkarlar ama sonra mideleri bulanır. Önlerinde uçsuz bucaksız bir deniz açılır. Keşif ge- mileri sisin içinde birbirinden uzaklaşmıştır. Günlerce Svjatoi Pavel'i ararlar ama beyhude. Gemilerden biri, Büyük Kuzey Seferi'nin teçhizatının yarısını taşıyarak gitmiştir.

* Kiliselerde melodik duaları yöneten koro şefi. (ç.n.)

Çok sayıda işaret var. Dalgalarda yüzen ve sadece sığ sularda yetişen bitkiler var, Steller kıyıdan fazla uzaklaşmayan deniz canlılarını, kuşları ve gördüğü işaretleri bahriyelilere anlatarak rotalarını değiştirmelerini ister ama subaylar kaşlarını kaldırır. İlk kez denize açılan bir adam nasıl olur da denizi onlardan daha iyi bildiğini düşünür, kaptan tartışmaya katılmaz bile. Bahriyelileri üzmemek istemez, onların St. Petersburg'da arkadaşları vardır.

Steller, subaylardan birinin rotalarını bir dünya haritası üzerine çizdiğini ve denizde hata yaparak gemiyi Pasifik yerine Atlantik'e yerleştirdiğini görür ve kimse de onun hatasını düzeltmeye kalkmaz.

Sonra hayvan yüzeye çıkar ve Steller çetin yolculuğu neden kabul ettiğini hatırlar. Yaratık iki arşın uzunluğundadır. Derisi kırmızımsı tüylerle kaplıdır ve kafası bir köpek kafasını andırmaktadır. Dik, tetikte kulakları ve şişkin gözleri, uzun, sarkık bir bıyığı vardır, ne var ki davranışları vahşi bir çocuğunki gibidir. Sıçrayıp oynar, dalar ve ağzında bir parça deniz çayırıyla yüzeye çıkar, otu havaya fırlatır ve dişleriyle yakalar. Mürettebat izlemek için toplanır ve hayvanı alkışlar fakat Steller mürettebattaki en iyi nişancıyı rica eder. Bu nişancı Kazak Thoma Lepkin'dir; Steller, Kazak'a ateş etmesini söyler, Lepkin de ateş eder ama kurşun kalbi ıskalar, deriyi deler ama can almaz ve hayvan yüzeye çıkmamak üzere dalar.

Steller incelemelere ve seyahatnamelere, üniversite kütüphanelerinde saklı tüm hayvan kataloglarına hâkimdir ama bu hayvanı tanıyamaz. Haftalarca martılarla, alglerle uğraşır ve ilk ilgi

çekici yaratığın parmaklarının arasından kayıp gitmesine izin verir. Bu böyle gitmez ve hafızasını nadire kabinelerinin* en çılgın raflarında gezdirir, ta ki gece yatağında yatarken bunun ne olduğunu bulana kadar. Tarihin dehlizlerine gitmesi gerekir ama işte oradadır, *Historiae Animalium*, Gessner'in müthiş *Bestiarum*'u** ve Danimarka deniz maymunu, *Simia marina danica*,*** yılanımsı kuyruğuyla biten bir gövde, kıpır kıpır dört yüzgeç, topak topak bir kafa ve şapşal bir cibilliyet, her şey muvazene, başını artık yastığa huzurla koyabilir. Bilgisi onu hayal kırıklığına uğratmamıştı, hâlâ dünyayı sınıflandırabilir.

* Rönensans'ta kurumuş böceklerin, bitkilerin, hayvan uzuvlarının, çeşitli taş parçalarının, deniz kabuklarının saklandığı kutu, oda ya da dolap. (ç.n.)

** İçinde birtakım hayvanların, bitkilerin ve diğer canlıların tasvir edildiği Orta Çağ'da popüler olan canavarlar kitabıdır. (ç.n.)

*** Danimarka deniz maymunu (Steller'in deniz maymunu).